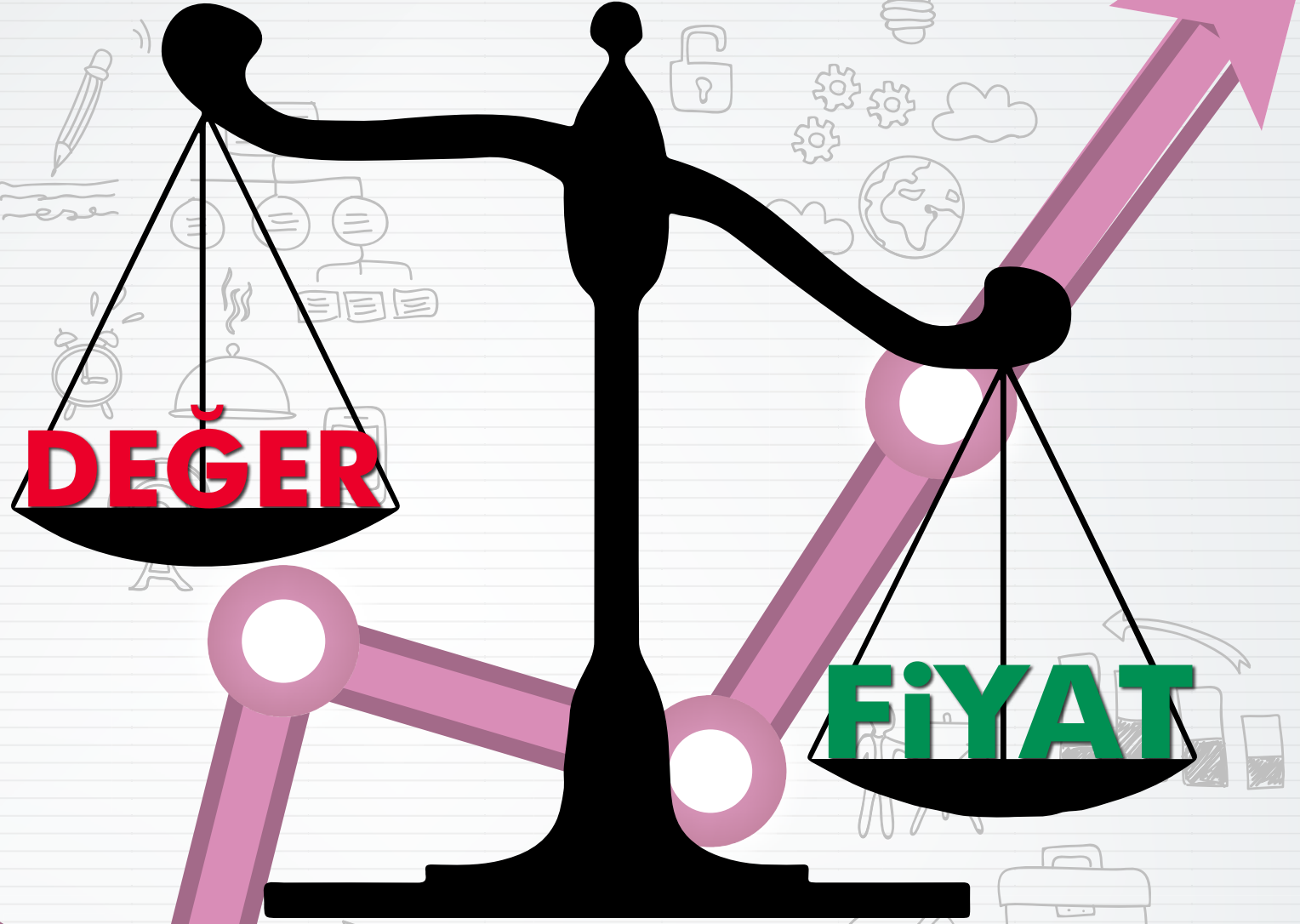

TOPLUMSAL DEĞERLER, DİN VE İKTİSADİ KALKINMA

ÖZET: “İktisat, insanlığın hayatını sürdürmesi bağlamında her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerçekleştirmek zorunda olduğu faaliyetlerin analizini kapsayan çok boyutlu bir disiplindir. Genel anlamda ekonomi; döviz, kur, para, faiz, finans ve borsa gibi kavramlara indirgenmeye çalışılsa da esasen, üretim, tüketim ve paylaşım gibi temel iktisadi faaliyetleri, sosyolojik ve psikolojik anlamda toplumsal değerler ve din algısından arındırmak mümkün değildir. Dolayısıyla ülkelerin iktisadi kalkınmaları çerçevesinde bireyin dini inanışları kapsamında; insan, eşya ve yaratıcı iradeyle olan ilişkilerini detaylıca gözden geçirmekte yarar bulunmaktadır.”

ANAHTAR KELİMELEER: iktisat, din, kalkınma, para, yaşam, Mehmet Karagül

ABSTRACT: “Economics survival of mankind in order to satisfy all kinds of needs in the context of activities that has to perform a multidimensional analysis of the discipline. The economy in general; foreign exchange, currency, interest rate, and essentially encourage them to consider concepts such as the reduction of stock market Finance, production, consumption and sharing activities such as basic economic, sociological, and psychological in the sense that the perception of social values and religion are not able to purify. Therefore, within the framework of the economic development of the country within the scope of the individual’s religious beliefs; people, things, and it is worth reviewing in detail their relationship with creative will.”

KEYWORDS: Economics, religion, development, money, life, Mehmet Karagül.

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
İİBF İktisat Bölümü Başkanı
mkaragul@mehmetakif.edu.tr

Giriş:

Yaşamın/var olmanın gayesi, kendi tabiliği içinde hayatın devamlılığını sürdürebilmekten ibarettir. İktisadın bu çerçevede, çok büyük bir rol üstelendiğinden ve dolayısıyla önemli bir uğraşı alanı olarak karşımıza çıktığından en ufak bir endişe yoktur. Oysa son dönemde; para, banka, borsa, döviz, kur, faiz, yabancı sermaye ve enflasyon gibi sığ kavramlara hapsedilen iktisat; kar ve zararın ötesinde, iyi kötü, hayır şer, günah sevap, sevinç hüzün, vb. insana ait her ne varsa içine alan, değerler bütününden müteşekkil çok boyutlu bir çalışma alanıdır.

Bu itibarla temelde üretim tüketim ve paylaşım gibi üç temel faaliyeti merkezine olan iktisat bilimi; sosyoloji, psikoloji ve tarih hatta antropoloji gibi çok farklı disiplinlerle yakın temas çalışma yapmak zorundadır.

Dolayısıyla, bütün az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu üzere, Ülkemizde de İktisadi alandaki yetersizlikler üzerinde yapılan çalışmalarda, yukarıda bahsedilen, bir manada yetersizliklerin sonucu ve kendisi olan sığ kavramlardan sıyrılıp, meselenin özüne inilememektedir.

Yukarıda değinildiği üzere, esasen üretim, tüketim ve paylaşımından oluşan iktisadın asıl konusu, söz konusu bu üç faaliyeti hakıyla yerine getiren ya da bu konuda yetersiz kalan insandır.

Toplumsal Değerler ve İktisadi Faaliyetler

Üretim, tüketim ve paylaşım gerçekte insana ait bir davranış biçiminden öte bir şey değildir. O takdirde insan davranışlarını nelerin etkilediğini çok daha detaylıca ele alma mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Aksi takdirde bugünkü geçerli olan kapitalist iktisadi teorideki, üretici firmanın tek hedefi kar maksimizasyonu ve tüketici bireyin gayesi ise fayda maksimizasyonu diyerek, insanın iktisadi faaliyetlerini yeterince açıklayabilmek mümkün değildir. Oysa her birimiz biliriz ve görürüz ki hatta kendimize ait, birçok iktisadi eylemimizi, bütünüyle yukarı ki kar ve fayda saikleriyle açıklayabilmek mümkün olmamaktadır.

Çünkü özelde her bireyin ve genelde ise toplumun, kendisine ait bir değerler sistemi bulunmakta ve gerek iktisadi ve gerekse diğer türlü davranışların birçoğu bu değerlere göre şekillenmektedir. Bu bağlamda yine kabul etmeliyiz ki toplumların sahip olduğu değerler sistemini şekillendiren ve besleyen en önemli faktör DİN gerçeğidir.

Dini İnanışlar ve Toplumsal Gelişme

Dolayısıyla toplumların din ile olan ilişkisi, değerler sistemi üzerinden davranışlarına şekil verirken, bu da insanın ve toplumun, kendisine ve eşyaya bakışını tanzim etmektedir. Bu noktada şu gerçeği de vurgulamakta yarar vardır. Toplumların sahiplendiği din her ne olursa olsun; Kuran gibi değişmemiş bir kitabı olan İslam dahi olsa, ortaya konan kurallar, üzerinde aynı dine inananlar arasında dahi birlikteliği sağlayabilmek çoğu vakit mümkün olmamaktadır.

Dolayısıyla ülkedeki iktisadi gelişmişlik açısından; özellikle insanın, kendisiyle ve dünyayla/eşyayla olan ilişkisi ve toplumun din ile olan irtibatı ve onu yorumlama şeklinin, son derece belirleyici rol üstlendiğini ve dolayısıyla önem kazandığını göz ardı edebilmek mümkün değildir. Bu noktada, özellikle Türk Milleti'nin ve Avrupa toplumlarının iktisadi alandaki başarı ve başarısızlıkları ile sahip oldukları dini inançlardaki değişime baktığımızda çarpıcı tespitlere ulaşmak mümkündür.

Bugünkü nesil olarak kurduğumuz devletler ve oluşturduğumuz medeniyetlerle övünürken; İbni Rüşd, Ali Kuşçu, Beyruni, Ebu'l Vefa, Farabi, İbni Sina ve Uluğ Bey gibi tarihinde çok sayıda bilim insanına sahip olmanın gururunu yaşamaktayız. Öte yandan, üç kıtaya adaletle hükmeden, hatta zenginleşmiş bugünkü Avrupa'ya birçok

yönden ışık tutan bir medeniyet ve o medeniyeti besleyen dini inanç sisteminin/anlayışının, Türk Milleti'nin bu gün sahip olduğu daha ziyade kaderci ve dünyadan arındırılmış esaslara dayalı dini inançlarla, aynı olduğunu ifade edebilmek mümkün değildir.

İnançlardaki Dönüşüm ve Toplumsal Etkileri

Özellikle 1517 yılında Mısır'ın fethi ile Halifeliğin Osmanlı Devleti'ne geçmesi, Milletimiz adına bir anlamda sonun başlangıcı olmuştur. Çünkü bu fetih sonucunda, kutsal emanetlerle beraber çok sayıdaki âlim İstanbul'u bir dünya kültür ve bilim merkezi yapmak gibi çok güzel bir düşünce ile Kahire'den İstanbul'a getirilmiştir. Kahire'den İstanbul'a getirilen ve Maturidi esaslarına göre bir derece daha fazla kaderciliği ön plan çıkaran Eşari mezhebine tabi olan bu âlimler, Sarayın gözünde kendi âlimlerine kıyasla daha fazla itibar görür hale gelmişler ve neticede fetvalar üzerinde önemli bir etkinlik kazanmışlardır.

Bütün bunların sonucunda ise Kahire'yi fetheden muzaffer düşünce sisteminin, bu olayın ardından fethettiği ve mağlup olan düşünce sistemine kendisini teslim etmek gibi son derece büyük bir te-

nakuz ortaya çıkmıştır. Bu menfi dönüşümün yansıması olarak, medreselerden fen bilimlerinin çıkarılması ve rasathanelerin kapatılmasına varan birçok gelişmenin, Osmanlı Devleti'nin çöküşünün temellini teşkil ettiğini ifade etmek durumundayız. Çünkü her eylem mutlaka bir fikre dayanır, o da kaçınılmaz olarak, yeterli ya da yetersiz bir düşünce sisteminin ürünüdür.

Türkler, akılcılıktan kaderciliğe ve mistisizme kayarken; Avrupalılar ise tam tersi Kilise merkezli ve papaların hiç yanılmayaca-

ğı esasına dayalı bağnaz Katolik inanç sisteminden, akılcılığı ön plana çıkaran ve Kilise'nin yorumlarını güncel hayatın dışında tutan, rasyonel bir inanç sistemi olan Protestanlığa geçiş yapmıştır. Avrupa'da coğrafi keşiflerin ve pozitif bilimlerin gelişimine zemin hazırlayan bu değişim süreci, bugünkü Avrupa'nın temeli olmuştur.

Sonuç

Görüldüğü üzere; Türkler akılcı bir dini düşünce sisteminden kaderci ve mistik bir anlayışa kayarken, Avrupalılar bağnaz bir din anlayışından sıyrılarak, diğer bir ifade ile tutucu dini anlayışı dünya işlerinin dışına iterek, toplumsal hayatta akılcılığı hâkim kılmak suretiyle; ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer pozitif bilimlerde çok ciddi başarılar imza atmışlardır.

Hiç kuşkusuz, sosyal bilimlerde yaşanan olayları tek değişkene bağlamak mümkün olmadığı gibi, bazı faktörlerin etkilerinin çok daha belirgin olduğunu da inkar etmek mümkün değildir. Netice itibarıyla, ülkedeki iktisadi ve sosyal sorunların üstesinden gelebilmede, yasalarla yapılan ve daha ziyade günlük tedbirleri içeren düzenlemelerle birlikte, aynı zamanda kalıcı etkileri uzun vadede görülebilecek toplumun değer yargılarının tanzim edilmesi zarureti göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede en önemli faaliyetin, yüzlerce ayete akli kullanmayı emreden Kuran'a uygun bir şekilde değerler sistemimizi yeniden inşa etmek gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA:

- AĞAOĞULLARI, M. Ali - Köker, Levent., (1991), Tanrı Devletinden Kral Devlete, İmge Yayınları, Ankara.
- BETTENDORF, L. ve DIJKGRAF, E., (2008), "Religion and Income," Tinbergen Institute Discussion Paper, No: 14/03.
- DURAN, Bünyamin, (1999), "Eşârî-Mâturîdî Akılcılığı ve Türk Müslümanlığı", Köprü Dergisi, sayı: 66.
- EBU Zehra Muhammed, İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi, Çev. Sıbğatullah Kaya, Anka Yay.
- EBU Zehra Muhammed, (2005), Ebu Hanife, Çev. Osman Keskiöğlü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- FİĞLALI, Ethem Ruhi, (1980), Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, Selçuk Yay. Ankara.
- FUKUYAMA, F. (2000), Güven Sosyal Erdemler ve Refahın Arttırılması, çev. Ahmet Buğdaycı, T. İş. Bankası yayınları No: 24.
- TABELLİNİ, G. (2006), "Culture and Institutions: Economic Development in the Region of Europe", IGIER, Bocconi University.
- RACHEL, M., McCLEARY, M., ve BARRO, R., (2006), "Religion and Economy", Journal of Economic Perspectives, Volume: 20, Number: 2, Spring. PP; 49-72.
- WEBER, M., (1905), The Protestant Ethic and Spirit of Capitalism, London, Unwin.